

УДК 35:002.8

Червякова О.В.,

доцент кафедри державного управління
Національного університету біоресурсів
та природокористування,
к.держ.упр

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ВЕКТОРУ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗА ОСНОВНИМИ НАПРЯМАМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ

Анотація. Визначено стратегічний вектор суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційних впливів на Україну.

Ключові слова: вектор, впливи, глобалізація, напрями, розвиток, суспільство, стратегія.

Червякова О.В.,

доцент кафедри государственного управления
Национального университета биоресурсов
и природопользования,
к.гос.упр.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ВЕКТОРА ОБЩЕСТВЕННО РАЗВИТИЯ ПО ОСНОВНЫМ НАПРАВЛЕНИЯМ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ВОЗДЕЙСТВИЙ

Аннотация. Определён стратегический вектор общественного развития по основным направлениям глобализационных воздействий на Украину.

Ключевые слова: вектор, воздействия. Глобализация, направления, развитие, общество, стратегия.

Chervyakova O.V.,

Associate Professor of Public Administration
National University of Life
and Nature, PhD

DEFINITION OF STRATEGIC PUBLIC VECTOR DEVELOPMENT MAIN DIRECTIONS IMPACT OF GLOBALIZATION

Annotation. Defined strategic vector of social development in key areas of globalization impacts on Ukraine.

Keywords: vector, influences, globalization trends, development, society strategy.

Постановка проблеми. На сьогодні відомі численні розроблені в Україні стратегії національного та соціально-економічного розвитку, а також за різними суспільними сферами, галузями та відносинами. Особливе місце серед них займають стратегії – реакції держави на Глобалізаційні впливи та виклики.

Метою даної статті є проведення аналізу чинних вітчизняних стратегій суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційних впливів.

Аналіз наукового доробку. Серед джерел інформації в обраному напрямі дослідження використані роботи [1-16].

Виклад основного матеріалу.

У сучасних умовах світового розвитку процеси глобалізації мають суттєвий вплив на нього. У зв'язку з цим, в сучасних стратегічних та державно-політичних документах приділяється велика увага цьому впливу. В Україні розроблено низку стратегій (або їх проектів) суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційних впливів.

Серед глобалізаційних впливів, на нашу думку, найбільш суттєво на розвиток України впливають інноватизація суспільства (формування інноваційного суспільства), інформатизація суспільства (побудова інформаційного суспільства), активізація участі громадськості (формування громадянського суспільства), забезпечення стійкого розвитку (формування суспільства стійкого розвитку), інтеграційні процеси (євроінтеграція), демократизація суспільства, боротьба з корупцією.

Можна навести приклади реакції України й на інші глобалізаційні впливи (боротьба з тероризмом, з торгівлею людьми тощо), але вони значно менше проявляються у розвитку країни, ніж наведені вище, й у даній роботі не розглядаються.

Зазначені вище напрями укупі утворюють стратегічний вектор суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційного впливу, який будемо називати зовнішнім, на відміну від напрямів забезпечення його реалізації шляхом реакції України на ці глобалізаційні впливи. Останній будемо називати внутрішнім стратегічним вектором суспільного розвитку. Якщо маємо відставання внутрішнього вектору суспільного розвитку від зовнішнього, то це свідчить про запізнілу реакцію країни на зазначені глобалізаційні впливи.

Для визначення стратегічного вектору суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційного впливу визначимо та охарактеризуємо стратегічні документи, що підтверджують реакцію України на основні напрями глобалізаційних впливів. Для аналізу застосовуватимемо, якщо існує така можливість, систему основних чинників самоорганізаційної спроможності, в основу якої покладено результати авторських теоретичних здобутків, отриманих у р. 2, а саме: ідеї, технології, ресурси, умови, суб'єкти та об'єкти державного управління, впливи перших на другі (впливи), реакція других на перші (моніторинг та оцінювання).

Зазначимо, що на нашу думку, на сьогодні, у вітчизняній практиці державного управління при формуванні стратегій суспільного розвитку в контексті глобалізаційних змін переважає підхід, який можна

охарактеризувати як рефлексію керівництва країни (президента, уряду, парламенту) та відповідних центральних органів виконавчої влади на певні глобалізаційні впливи та виклики шляхом прийняття відповідних окремих стратегічних документів. На підтвердження цієї тези наведемо конкретні приклади.

У першу чергу, розглянемо стратегічні документи, спрямовані на формування в Україні інноваційного суспільства. Як зазначено в електронній бібліотеці – Вікіпедії, інноваційний тип розвитку характеризується перенесенням акценту на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, прогресивними організаційними і управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності, що стосується як мікро-, так і макроекономічних процесів розвитку - створення технопарків, технополісів, проведення політики ресурсозбереження, інтелектуалізації всієї виробничої діяльності, софтизації та сервізації економіки [1].

За напрямом формування інноваційного суспільства, на нашу думку, заслуговує на увагу проект Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів, розроблений на виконання Постанови Верховної Ради України від 17 лютого 2009 р. № 965-VI «Про проведення парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» Комітетом Верховної Ради з питань науки і освіти, Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України за участю інших наукових установ НАН України, а також центральних і місцевих органів державної влади [2].

Даний проект Стратегії, за оцінкою розробників, можна розглядати як складову проекту Стратегії розвитку України у період до 2020 року [3]. При її розробці були враховані основні положення Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, затвердженої Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 р. № 916-XIV [4], а також приймалися до уваги численні інші інформаційні джерела, зокрема Концепція розвитку національної інноваційної системи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 680-р [5].

У частині II проекту «Соціально-економічна проблема, що вирішується стратегією» визначені *вихідні умови та ресурси* її реалізації та основні проблеми соціально-економічного розвитку. У частині III зазначені основні *виклики як передумови* розвитку країни, зокрема глобалізація, сталий економічний розвиток, технологічний прогрес, демографічні зміни. У частині IV визначено головну мету стратегії, а саме: визначення, обґрунтування і створення механізмів реалізації нової державної інноваційно-інвестиційної політики стосовно здійснення узгоджених змін в усіх ланках національної інноваційної системи,

спрямованих на кардинальне зростання її впливу на економічний і соціальний розвиток країни шляхом створення відповідних привабливих внутрішніх умов і підвищення стійкості вітчизняної економіки до тиску зовнішніх умов, що обумовлені глобалізацією і неолібералізацією економічного життя. У частині V наведені сценарії та прогнозні оцінки інноваційного розвитку країни до 2020 року. У частині VI визначені основні стратегічні пріоритети і ключові заходи (*суб'єкти, об'єкти, впливи, технології*). Частина VII присвячена використанню міжнародного фактору в інтересах інноваційного розвитку економіки України, насамперед, з питань інвестування (*ресурси*). Частина VII присвячена приведенню нормативно-правової бази (*правові механізми, технології, умови*) у відповідність із завданнями стратегії [2].

Розглянутий проект стратегії, на нашу думку, має певні недоліки, а саме: відсутність етапів реалізації, відсутність SWOT – аналізу, неакцентованість на зв'язку з положеннями схваленої Концепції розвитку національної інноваційної системи, на моніторингу та оцінюванні результатів її реалізації тощо.

Оскільки стратегії визначають перспективу розвитку, а їх реалізація, зазвичай, здійснюється шляхом проведення певних державних політик, то звернемося до документу, що визначає таку політику. Йдеться про зазначену вище Концепцію розвитку національної інноваційної системи. Стисло проаналізуємо його, дотримуючись обраної методології.

Як зазначено в концепції, національна інноваційна система представляє собою сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу. Вона складається з підсистем державного регулювання, освіти, генерації знань, інноваційної інфраструктури та виробництва. Метою (*ідея*) концепції є визначення основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики з питань розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Визначено термін – до 2025 року [5].

В концепції, насамперед, виділено *умови*, за яких виникла проблема, для вирішення якої її розроблено. Виділено напрями розвитку концепції, визначені завдання (*створення умов, застосування технологій*), очікувані результати та джерела *фінансових ресурсів* для її реалізації. У розпорядженні щодо цієї концепції визначені *суб'єкти державного управління* її реалізацією, а саме: Держінвестицій України, МОН України, Мінекономіки України, Мінфін України, Національна академія наук України.

Звернемося до напрямку формування інформаційного суспільства.

Цьому напрямку, на нашу думку, керівництво країни приділяє чимало уваги. Так, у 2007 році був прийнятий Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [6]. 15 травня 2013 року Кабінет Міністрів України на виконання міжнародних зобов'язань України за результатами роботи Всесвітніх саммітів з питань інформаційного суспільства схвалив проект рішення Уряду «Про Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні. Серед головних цілей (*ідей*) Стратегії такі:

- * прискорення впровадження новітніх ІКТ у всі сфери суспільного життя;
- * розвиток електронного урядування та електронної демократії;
- * підвищення якості та доступності адміністративних послуг для громадян і бізнесу;
- * розвиток електронної економіки;
- * розповсюдження комп'ютерної та інформаційної грамотності серед населення і державних службовців;
- * забезпечення відкритості інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- * надання можливості громадянам брати участь у підготовці та експертизі політико-адміністративних рішень;
- * контроль ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [7].

Важливе місце серед завдань формування інформаційного суспільства займає розвиток електронного урядування в Україні. Розглянемо відповідну концепцію, підготовлену колективом вітчизняних вчених у 2009 році й розраховану на період до 2015 року. Ця концепція за задумом її авторів має стати основою для розроблення відповідної стратегії. Електронне урядування визначене в ній як форму організації державного управління, за якого відбувається активна взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування, з суспільством, людиною, бізнесом за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. Розглянуто *передумови* впровадження даної концепції. Визначені *мета, цілі, завдання та основні* напрями реалізації державної політики електронного урядування. Наголошено на необхідності його законодавчого забезпечення. Розглянуто питання надання електронних послуг, зокрема за принципом «єдиного вікна». Розглянуто електронну демократію як інструмент захисту людиною та громадянином своїх інтересів і визначення форм співробітництва з державою за допомогою технологій електронного урядування. Визначено чотири етапи реалізації, серед яких: створення передумов застосування електронного урядування; розвиток його послуг; широке впровадження типових технологічних рішень, перехід на електронно-інформаційне середовище взаємодії;

розбудова електронного урядування. Державу визначено як основний суб'єкт у формуванні та реалізації державної політики електронного урядування. Передбачені очікувані результати та антикризові дії у цій сфері [8].

Звернемося до напрямку формування суспільства стійкого (сталого) розвитку. У цьому напрямку теж зроблено чимало. У 2000 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України "Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр." Програмою передбачено формування єдиної територіальної системи природних ландшафтів у вигляді природних регіонів, екологічних коридорів і буферних зон. Національна екологічна мережа має включати елементи Всеєвропейської екомережі та сприяти збалансованому і невиснажливому використанню біоресурсів [9].

У 2012 році на сайті МОН України було виставлено для громадського обговорення проект Концепції переходу України до сталого розвитку, розроблений Національною академією наук України. У концепції визначені основні проблеми, на вирішення яких вона спрямована. Визначено мету сталого розвитку України як припинення деградації природних екосистем і забезпечення високого рівня та якості життя нинішнього і майбутніх поколінь жителів України на основі впровадження нової моделі економіки на засадах збалансованого природокористування. Сформульовані основні 9 цілей: припинення деградації довкілля та перехід до збалансованого природокористування; формування нової моделі економіки на засадах невиснажливого відновлювального природокористування; поліпшення якості життя населення України; формування суспільної свідомості, світогляду населення України на засадах сталого розвитку; формування нормативно-правової та інституційної бази забезпечення сталого розвитку; збереження національних цінностей і традицій природокористування; захист національних інтересів України в процесі глобалізації; забезпечення участі всіх заінтересованих сторін у формуванні та реалізації політики сталого розвитку; формування та впровадження регіональної політики сталого розвитку. Визначено принципи сталого розвитку, основні види механізмів переходу до сталого розвитку та очікувані результати. Виділено 4 етапи переходу: стабілізаційний, підготовчий, перехідний та сформований [10]. Як недоліки даного проекту слід зазначити, що не визначено ні період, на який він розрахований, ні терміни реалізації етапів. Схематично зазначені механізми переходу до сталого розвитку та оцінка потрібних ресурсів.

В контексті проблем становлення суспільства сталого розвитку являє інтерес Стратегія державної екологічної політики України на період до 2020 року, що виставлена на сайті Міністерства екології та природних ресурсів України. В ній визначено першопричини екологічних проблем

(*вихідні умови реалізації*), визначено мету та принципи національної екологічної політики.

Її метою визначено стабілізацію і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем. Визначено 7 стратегічних цілей (*idei*) та завдання. Серед цілей зазначені: підвищення рівня екологічної свідомості громадян України; поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки; досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища; інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління; припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі; забезпечення екологічно збалансованого природокористування; удосконалення регіональної екологічної політики. Зазначені інструменти реалізації (*технології*) національної екологічної політики. Визначено два етапи: до 2015 року передбачається забезпечити стабілізацію екологічної ситуації, а протягом 2016—2020 років досягти збалансованість між соціально-економічними потребами та завданнями у сфері збереження навколишнього природного середовища, забезпечити розвиток екологічно ефективного партнерства між державою, суб'єктами господарювання та громадськістю, широке поширення екологічних знань. Передбачене здійснення *моніторингу* виконання. Визначені очікувані результати [11].

Звернемося до напрямку формування громадянського суспільства. Указом Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012 було затверджено Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи з її реалізації. У стратегії виділено *вихідні умови* та низку проблем у цьому напрямку. Визначені мета (*ідея*), пріоритети, принципи, завдання та шляхи (*технології*) реалізації такої політики. Метою державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні визначено створення більш сприятливих умов, спрямованих на задоволення інтересів, захист прав і свобод людини і громадянина, дальше становлення громадянського суспільства на засадах безпосередньої, представницької демократії, широкого впровадження форм демократії участі, самореалізації та самоорганізації громадян. Зазначено, що ця політика має бути спрямована на вдосконалення правових механізмів та практики демократії участі. Визначені *суб'єкти реалізації державної політики* сприяння розвитку громадянського суспільства. Серед них органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування із залученням інститутів громадянського суспільства, а також Координаційна рада з

повноваженнями *моніторингу та оцінки* стану виконання Плану першочергових заходів, щорічних планів, аналізування ефективності реалізації Стратегії, підготовки пропозицій щодо актуалізації її положень, коригування Плану першочергових заходів, щорічних планів. Передбачено два етапи виконання стратегії: короткостроковий (створення умов) до 2015 року та довгостроковий (створення розвиненого громадянського суспільства) до 2020 року [12].

Більш детально зі станом розвитку громадянського суспільства в Україні можна ознайомитися у роботах [13, 14].

Звернемося до напрямку європейської інтеграції. Цей напрям отримав розвиток шляхом прийняття Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11.06.1998 року № 615/1998 [15], а також у Стратегії економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки», затвердженої Указом Президента України від 28.04.2004 року № 493/2004 [16].

Висновки. Шляхом аналізу низки вітчизняних стратегій розвитку та їх проектів, що враховують ці впливи, визначено стратегічний вектор суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційних впливів. Цей вектор визначено як зовнішній, на відміну від стратегічних напрямів забезпечення його реалізації шляхом реакції України на ці глобалізаційні впливи. Останній визначено як внутрішній стратегічний вектор суспільного розвитку. Якщо маємо відставання внутрішнього вектору суспільного розвитку від зовнішнього, то це свідчить про запізнілу реакцію країни на зазначені глобалізаційні впливи. Виявлено, що на сьогодні у вітчизняній практиці державного управління при формуванні стратегій суспільного розвитку в контексті глобалізаційних змін переважає підхід, який можна охарактеризувати як рефлексію керівництва країни (президента, уряду, парламенту) та відповідних центральних органів виконавчої влади на певні глобалізаційні впливи та виклики, зокрема на рішення представницьких світових форумів та рекомендації міжнародних конференцій, шляхом прийняття відповідних окремих стратегічних документів.

Використані джерела інформації:

1. Інноваційний тип розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D0%B8%D0%BF_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83
2. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : проект / розробники : Комітетом Верховної Ради з питань науки і освіти, Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України – К. : ЦДНТП ім. Г. М. Доброва НАН України, 2009. – 87 с.
3. Стратегія розвитку України у період до 2020 року : проект / М-во економіки

- України, Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://polit.ua/documents/2010/02/26/stra2020.html>
4. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України / затверджена Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 р. № 916-XIV.
 5. Концепція розвитку національної інноваційної системи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 680-р.
 6. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 9 січня 2007 року N 537-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, n 12, ст.102.
 7. Схвалено проект стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkni.gov.ua/2010-09-27-06-54-32/105-2012-/1123-2013-05-15-14-53-03>.
 8. Концепція розвитку електронного урядування в Україні / О.А. Баранов, М.С. Демкова, С.В. Дзюба, А.В. Єфанов, І.Б. Жилиєв, Е.Л. Клепець, Ю.Місников, О.Арво, Т.В. Попова, І.А. Рубан, А.І. Семенченко, С.А.Чукот // За ред. А.І. Семенченко. – К.: МФ «Відродження», 2009 р. – 16 с.
 9. Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр. : Закон України 2000 р.
 10. Концепція переходу України до сталого розвитку : проект / розроб. НАН України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : сайт МОН, 15.05.2012 рубрика «Громадське обговорення»
 11. Стратегія державної екологічної політики України на період до 2020 року / сайт Міністерства екології та природних ресурсів України.
 12. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації [Електронний ресурс] / Указ Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012 – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/14621.html>.
 13. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні : аналіт. доп. / А. В. Єрмолаєв, Д. М. Горєлов, О. А. Корнієвський [та ін.]. – К. : НІСД, 2012. – 48 с.
 14. Показники розвитку громадянського суспільства в Україні / О. Ю. Вінніков, А. О. Красносільська, М. В. Лациба ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. — К. : [Агентство “Україна”], 2012. — 80 с.
 15. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу / затверджена Указом Президента України від 11.06.1998 року № 615/1998.
 16. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки / авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. Досліджень, Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

Рецензент: В. Д. Бакуменко, д. н. з держ. упр., професор.